

realization of future teacher-philologist” (which is included into the program of special course “The future teacher-philologist of the 21st century”). The module included lectures, practical lessons and seminars. Much attention was paid to the individual work: writing abstracts, reports, essays, composing plans of events. The implemented methods at the end of teacher-training practice “The level of social and psychological adaptation of secondary school teachers (by M. A. Dmitrieva)” and “Diagnosis of the level of self-teaching and professional activity (by L. M. Brezhneva)” have shown the effectiveness of the presented unit.

Keywords: professional adaptation, self-realization, future teachers of philological specialties, stage, pedagogical practice.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Г. Х. Яворська

Подано до редакції 05.06.2015

УДК: 165.433+001.895+37.091.2+373

Вікторія Вікторівна Ягоднікова,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та загальнонаукових дисциплін,
директор Одеського інституту «Міжрегіональна академія управління персоналом»,
вул. Чорноморського козацтва, 19, м. Одеса, Україна

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено аналіз критеріїв оцінки інновацій в педагогіці, освітньої інновації, ефективності організації інноваційної діяльності, інноваційного освітнього середовища, виховного процесу. Визначені забезпечувальний, процесуальний та особистісний критерії сформованості інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи та їх показники.

Ключові слова: критерії, показники, виховний процес, інноваційний процес, виховний процес, інноваційна спрямованість виховного процесу.

Постановка проблеми. Характерною особливістю сучасного виховного процесу загальноосвітньої школи є інноваційна спрямованість, яка сприяє його оновленню і вдосконаленню для ефективного розв’язання проблем виховання. Активний пошук, створення, впровадження і застосування інновацій у виховний процес забезпечує відповідність цілей, завдань і змісту виховання сучасним вимогам, адаптацію виховного процесу до змін у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, під яким ми розуміємо цілеспрямовані, якісні і кількісні зміни у діяльності суб’єктів виховного процесу, які спрямовані на ефективне застосування інновацій у виховному процесі загальноосвітньої школи, потребує розробки певних критеріїв, за якими здійснюється оцінка його ефективності і результативності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв’язання цієї проблеми свідчить, що проблемі оцінки ефективності і результативності інновацій в освіті, інноваційної діяльності навчальних закладів, виховання, виховної діяльності, виховного процесу присвячені праці Л. Байбородова, Л. Буркова, Л. Даниленко, І. Ісаєва, В. Лазарева, О. Новикової, В. Паламарчука, О. Попової, М. Поташніка, М. Рожкова, В. Сластьоніна, О. Хомерики та ін.

Зважаючи на чисельні дослідження, слід зазначити, що до проблеми визначення критеріїв ефективності виховного процесу не має однозначних підходів, а до інновацій у вихованні їх майже не існує. Різноманітні погляди дослідників на визначення тих чи тих критеріїв зумовлюються особливостями навчального закладу, метою виховного процесу, виховною проблемою, на розв’язання якої спрямована інновація.

Метою статті є визначення критеріїв та показників формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи.

У педагогічній літературі критерій виступає як основна ознака, за якою одне рішення обирається з багатьох можливих. Це поняття ми розуміємо, слідом за З. Курлянд [1], як мірило оцінки, судження; необхідну та достатню умову прояву та існування якогось явища чи процесу; вираженість тієї чи іншої ознаки у процесі або явищі, що розглядається.

Слід зазначити, що критерії виявляються на основі системи показників, які забезпечують цілеспрямованість і предметність досліджуваного явища. Під показником розуміють підставу, яка дозволяє судити про наявність тієї чи іншої ознаки, показник є конкретним виміром критерію, відображає окремі властивості й ознаки пізнавального об’єкту.

Найбільш поширеними критеріями, що використовуються для оцінки інновацій в педагогіці, є критерії

рії, запропоновані Л. Подимовим, В. Слатьоніним, І. Ісаєвим [2]: актуальність, новизна, оптимальність, результативність та ефективність, можливість творчого застосування в масовому досвіді. Зазначимо, що науковцями в основу визначення цих критеріїв покладено загальну характеристику інновацій в освіті.

Дещо інакше розроблена система оцінювання освітньої інновації науковцями лабораторії впровадження педагогічних інновацій Інституту педагогіки НАПН України. Вчені визначили критерії освітньої інновації за трьома аспектами, а саме: мотиваційним (показник задоволення запитів і потреб суб'єктів інноваційної діяльності в освітньому закладі); змістовим (цілісності змісту, форм і методів розвитку, навчання і виховання підростаючого покоління, а також послідовності змісту та мобільності форм розвитку, навчання і виховання дітей) та операційним (оцінювання якості реалізації проекту інноваційної діяльності) [3]. Як бачимо, пропонувані критерії базуються на сучасних парадигмах виховання, враховуючи потреби і запити суб'єктів інноваційної діяльності.

Актуальним для розв'язання питання оцінювання інноваційної діяльності є дослідження О. Попової [4], яка визначила критерії, що характеризують ступінь успішності інноваційної діяльності освітнього закладу. Авторка врахувала пріоритети таких сучасних освітніх цінностей, як самореалізація і самовизначення особистості на основі забезпечення її необхідною теоретико-практичною підготовкою; різнобічний та гармонійний розвиток особистості; соціальна зрілість та особистісна готовність випускника освітнього закладу до життя в сучасному суспільстві. Показниками ефективності реалізації нововведень в освітній практиці дослідниця визначила рівень навчальних досягнень учнів: якість успішності, участь у предметних олімпіадах, МАН, інтелектуальний фон навчально-виховного закладу (предметні гуртки, факультативи, позакласні заходи пізнавального характеру, організація науково-дослідної роботи); загальнокультурний розвиток учнів: участь у гуртках, секціях різноманітного характеру; сформованість комунікативних умінь, культура поведінки; управління в освітньому закладі інноваційними процесами: структурність, проблемність, інформованість, креативність [4, с. 20].

Визначаючи критерії ефективності організації інноваційної діяльності в загальноосвітньому закладі, Л. Штикова [5] в своєму дослідженні особливу увагу приділяє мотиваційній сфері учасників цієї діяльності, а саме: задоволеності педагогів умовами для інноваційної діяльності; впливу організатора інновацій на створення умов, що стимулюють інноваційну діяльність в школі; готовності вчителів до інноваційної діяльності; задоволеності педагогів допомогою організатора інновацій; задоволеності учнів (батьків) організацією інновацій в школі; задоволеності учнів (батьків) виконанням їх освітніх запитів.

Система критеріїв інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею на основі культурологіч-

них та психолого-педагогічних концепцій динамічного розвитку складних систем і утворень розроблена А. Каташовим [6]: можливості освітнього середовища забезпечити полікультурний розвиток учнівської молоді; рівень загальнотеоретичної і спеціальної підготовки; результативність творчої та науково-дослідницької діяльності учнів, динаміка розвитку інтелекту особистості за період перебування в даному середовищі; наповненість освітнього середовища духовним змістом; створення умов для самореалізації особистості у творчій діяльності; здатність середовища задовольнити весь комплекс потреб дитини і сформувати в неї систему соціальних і духовних цінностей, що забезпечать успішну адаптацію до сучасної соціокультурної ситуації; рівень естетизації освітнього середовища, естетична виразність; здатність середовища до саморозвитку й самооновлення, ефективність використання наявних освітніх ресурсів.

Автор наголошує на якості освітнього середовища, його спроможності забезпечити всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей для ефективного особистісного саморозвитку.

Не заперечуючи доцільності означених критеріїв у цілому, ми вважаємо, що вони мають специфічний характер, висвітлюють деякі аспекти інноваційної діяльності і не відбивають повною мірою особливості ефективності саме інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, що характеризує досягнуті зрушення відносно поставленої мети та виявляється в отриманих результатах впровадження інновації у виховний процес.

На недоцільності використання єдиних для всіх освітніх установ критеріїв результативності процесу виховання наголошують М. Рожков, Л. Байбородова, О. Гребенюк, С. Паладьєв та В. Успенський [7]. Розробники концепції виховання як педагогічного компоненту соціалізації дитини стверджують, що критерії можуть бути визначені самими учасниками педагогічного процесу з урахуванням конкретних цілей і завдань виховної роботи і відповідно до рівня розвитку виховної системи навчального закладу. Ці критерії, на думку вчених, є інструментом для самоаналізу і самооцінки педагогів, учнів і їх батьків. Вони мають бути досить конкретними, доступними для виміру, зрозумілими для дітей і дорослих.

У педагогічній науці, базуючись на різних підходах до виховання, вчені виділяють різні критерії. Так, С. Кульневич [8] визначив критерії оцінювання і відбору особистісно-розвивального змісту виховання, поділяючи ці критерії на дві групи – інтегральні та функціональні.

До першої групи дослідник відніс критерії методологічності; інтегральний критерій, тобто гуманістичність; критерій феноменальності змісту знань про виховання; критерій поєднання кінцевого знання і знання без кінця про виховання; критерій виховувальності виховання.

Функціональна група критеріїв деталізує інтегральні критерії конкретними напрямами розробки змісту і його оцінки. До них віднесено критерій прояснення суті поданого у змісті явища; критерій смислової будови феноменів виховання в опосередкованій характеристиками людського досвіду; критерій приписуваних значень; критерій конвенціоналізму; критерій відвертості методів пізнання змісту виховання; критерій самоідентифікованості змісту знань з власним досвідом; критерій сполучуваності автономності і залежності змісту знань про виховання від тих чи інших трактувань категорій свободи, культури і творчості як засобів самореалізації особистості; критерій етичної характеристики автора інформації; критерій експертних підстав.

О. Касьянова [9, с. 89] звертає увагу на те, що під час оцінювання ефективності виховного процесу доцільним є виділення об'єкту дослідження, а ним може бути виховна система навчального закладу, виховна система класу, організаційно-педагогічні та психологічні умови, кадрове забезпечення виховного процесу, рівень вихованості учнів, сформованість ключових компетентностей учнів, сформованість особистісних якостей учнів тощо. Автор пропонує орієнтовний перелік критеріїв: управління виховним процесом, кадрова політика, організація виховного процесу, створення в рамках школи класу морально-психологічної атмосфери, сформованість ключових компетентностей учнів [9, с. 91-92].

На думку Н. Таланчука [10], критеріями ефективності виховного процесу виступають показники готовності і здатності особистості виконувати об'єктивно існуючу систему соціальних ролей. Критерії, на його думку – похідні від соціальних ролей. Скільки об'єктивно існує властивих людині соціальних ролей, стільки і повинно бути критеріїв. Зазначимо, що автором системно-ролевої теорії виховання особистості дитини в основу визначення критеріїв покладено розуміння виховання як формування гармонійно розвиненої особистості, яка готова і здатна повноцінно виконувати систему соціальних ролей.

П. Підкасистий [11, с. 397], виходячи з того, що учасниками виховного процесу є педагоги та учні, вважає необхідними для оцінювання виховного процесу дві групи критеріїв. Перша – для оцінки професійної роботи педагогів, показниками якої є матеріальне-технічне оснащення школи, характер ведення документів, розподіл професійних функцій педагогів у школі, зміст організаційної діяльності дітей, соціально-психологічний клімат в школі, а також ставлення педагога до дитини. Друга група критеріїв – для оцінювання виховного результату цієї професійної роботи. Показником цієї групи критеріїв є вихованість дитини.

У довідковій літературі вихованість тлумачиться як чемна, ввічлива поведінка людини, що відрізняється гарними манерами, правильною мовою, умінням спілкуватися з людьми, що оточують її, тобто уміння

поводитися в суспільстві [12, с. 43]. Феномен вихованості, на думку багатьох науковців (І. Бех, Л. Долінська, З. Огороднійчук, Л. Поколієнко, О. Скрипченко, П. Фролов та ін.), відрізняється великою складністю і розглядається у різних аспектах. Вихованість є найважливішою психолого-педагогічною та соціально-психологічною характеристикою особистості, вона пов'язана з усіма її сторонами, відбиває ступінь її всебічності та гармонійності [13]. Основою вихованості, її найсуттєвішим показником, наголошують учені, є мораль людини. До таких критеріїв належать:

- ставлення школярів до суспільства, праці, людей, активна життєва позиція, спрямованість особистості, рівень розвитку суспільно значущих якостей особистості, співвідношення мотивів поведінки та характеру вчинків особистості, з одного боку, та норм, правил моралі – з іншого, використання різних критеріїв на різних рівнях: на рівні розвитку моральних почуттів, відношень, стійких мотивів і спрямованості особистості, на рівні світогляду;

- інтелектуальний, поведінковий та емоційний критерії; до інтелектуального відносяться знання відповідних моральних норм і правил, здатність висловлювати на основі цих знань моральні судження; до поведінкового – здатність протистояти спокусі порушити ці правила, а емоційного – переживання почуття провини у разі порушення цих правил [13].

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що більшість дослідників загальними критеріями вихованості називають мотиваційний, когнітивний та діяльнісний. Зазначимо, що, у залежності від досліджуваної категорії, деякі вчені (Г. Баталіна, Т. Голинська, С. Замашна, М. Ратко, І. Регейло та ін.) додають й інші критерії, наприклад, інтелектуальний, емоційний, оцінний чи оцінно-рефлексивний тощо.

Як бачимо, вихованість науковцями розглядається набагато ширше, чим ввічлива поведінка людини та її уміння поводитися у суспільстві. Практика свідчить, що є випадки, коли ввічлива, з гарними манерами людина робить жажливі вчинки, і навпаки. Відомо, що поведінка визначається рівнем культури суспільства, традиціями, мотивами, потребами, установками, цінностями, особистісними якостями особистості, засвоєними нею правилами, загальною культурою тощо. Крім того, на поведінку в певній ситуації впливають багато різноманітних чинників, наприклад, задоволеність фізіологічних потреб особистості, відчуття безпеки, емоційний стан, цілі, яких прагне досягнути особистість, рівень конформності особистості, самодостатність, упевненість в собі. Це ускладнює діагностування рівня вихованості особистості, що робить це питання відкритим для дискусій. Саме тому в нашому дослідженні результат інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи ми розглядаємо як результат розвитку особистості учня, який ми

рошуміємо як зміни її кількісних та якісних властивостей, тобто розвиток її здібностей, психічних процесів, світогляду, самосвідомості, усвідомлення себе і свого потенціалу, відношення її до дійсності, розуміння власних цінностей і цілей, накопичення досвіду, побудованих гармонійних взаємин, вміння досягати життєвих цілей, вносити творчість і новизну у життя.

Базуючись у нашому дослідженні на розумінні виховного процесу як ефективної педагогічної взаємодії, під час якої здійснюється закономірна, послідовна, неперервна зміна моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів, зазначимо, що суб'єкти виховного процесу будують свої дії у відповідності до особливостей один одного та в той чи той мірі створюють підсумковий виховний результат.

Ми погоджуємося з Н. Радіоною [14, с. 28-29], яка, досліджуючи ефективність педагогічного процесу через взаємодію педагога і учнів, зазначає, що процес взаємодії педагогів і учнів можна вважати ефективним, якщо він реалізує свою перетворювальну функцію одночасно як по відношенню до предмета спільної діяльності, так і по відношенню до учнів, і обов'язково по відношенню до самого педагога. Дослідниця наголошує, що «під час оцінки ефективності процесу важливими є не тільки результати розвитку вихованців, але й міра актуалізації особистісних потенціалів педагогів». Отже, оцінка сформованості інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи повинна враховувати результати змін, які відбулись в особистості учня та педагога.

Враховуючи аналіз праць вищезазначених учених та специфіку напряду нашого дослідження, для оцінювання ефективності формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи нами визначено критерій сформованості інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи: забезпечувальний, процесуальний та особистісний.

Забезпечувальний критерій виявляється у матеріально-технічному оснащенні школи, естетиці оформлення приміщень, забезпеченості необхідною інформацією щодо інновацій у виховному процесі, кадровому забезпеченні. У зв'язку з цим, показниками критерію забезпеченості виступають наступні: наявність та використання необхідних приміщень для організації інноваційної виховної діяльності; наявність та використання технічного оснащення, необхідного інвентарю; наявність та використання інформаційно-методичного забезпечення інноваційної виховної діяльності; підбір та розподіл функцій педагогічних кадрів та фахівців; рівень інноваційного потенціалу педагогічного колективу.

Процесуальний критерій виявляється у певних діях суб'єктів виховного процесу щодо створення, опанування, впровадження та поширення інновацій у вихованні. Активна співпраця педагогів, учнів, батьків, адміністрації школи, науковців, представників різних громадських, навчальних установ насичує виховний процес інноваційними ідеями, технологіями, методами, застосовуючи наукове та організаційно-методичне за-

безпечення для підвищення якості і ефективності формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи. З урахуванням вищезазначеного, показниками процесуального критерію виступає організація організаційно-методичного супроводу формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи; наявність в школі системи підготовки педагогів до інноваційної виховної діяльності; стимулювання педагогів до інноваційної виховної діяльності та підтримка ініціатив; позитивний соціально-психологічний клімат в школі; наявність нових виховних ідей, форм, методів і технологій, моделей виховних систем, масштабність, насиченість та систематичність їх використання; відповідність інновацій розв'язанню виховної проблеми та особливостям школи, регіону запитів і потреб суб'єктів виховного процесу.

Особистісний критерій характеризує досягнуті зрушення в розвитку учнів та педагогів. Наукові дослідження та практика свідчать, що нова виховна ідея, підхід, модель, технологія, форма і метод як інноваційний продукт є результатом інноваційного процесу, що обумовлює подальший розвиток суб'єктів виховання. Тому даний критерій ми розглядаємо як результат особистісного розвитку учнів та педагогів і поділяємо на дві підгрупи критеріїв.

Перша підгрупа особистісного критерію – розвиток особистості учнів, показниками якого є:

- ціннісно-мотиваційний показник – ціннісні орієнтації, мотиви;
- когнітивний – знання моральних норм і правил поведінки, висловлювання моральних суджень;
- дієво-поведінковий – вчинки, дії, активна життєва позиція, вміння встановлювати контакти, співпрацювати, творчо вирішувати завдання;
- рефлексійний – здатність до самоаналізу, самовиховання.

Друга підгрупа особистісного критерію – інноваційно-виховувальна компетентність педагогів, компоненти якої виступають показниками:

- мотиваційно-орієнтований показник – наявність мотивації до успіху в діяльності, орієнтованої на формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, усвідомленість необхідності інноваційної виховної діяльності та прагнення до її здійснення, позитивне сприйняття педагогами інновацій у виховному процесі;
- інформаційно-когнітивний – знання про інновації у виховному процесі, наявність інтересу до вивчення питань застосування інновацій у виховному процесі, переконаність у необхідності саморозвитку та самовдосконалення власних знань для здійснення інноваційної виховної діяльності;
- комунікативно-перцептивний – ефективна педагогічна комунікація, здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, застосування в практиці нетрадиційних засобів взаємодії з учнями для їхнього розвитку;

• креативно-операційний – здатність організувати виховну діяльність на творчій основі, вміння та досвід перекомбінувати і вдосконалювати вже відомі елементи, прийоми, методи виховної діяльності та створювати і застосовувати об'єктивно нові, оригінальні моделі, виховні технології, форми і засоби виховання;

• рефлексійно-креативний – здатність до рефлексії і саморегуляції, здатність до самоаналізу виховної діяльності, прагнення до творчого саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Висновки. Зазначимо, що інноваційна спрямованість виховного процесу загальноосвітньої школи характеризується відповідністю цілей, задач, змісту виховання сучасним вимогам, швидкістю реагування і адаптації виховного процесу до нових умов глобалі-

зації та інтеграції, гуманізації і демократизації суспільства, активністю і постійністю пошуку шляхів онтології, вдосконалення процесу виховання, впровадженням в практику наукових досягнень, поширенням перспективного педагогічного досвіду. Тому показники ефективності її сформованості можуть виявлятися по-різному, слабкий прояв одних може компенсуватися більш сильним проявом інших, тобто взаємно компенсуватись.

Наші подальші дослідження спрямовані на вивчення, визначення і реалізацію соціальних, психологічних та педагогічних умов формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.

2. Сластенин В. А. Педагогіка: учеб. пособие для студентов пед. учебных заведений [Текст] / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Сластенина. – М.: Академия, 2002. – 576 с.

3. Буркова Л. Діагностична експертиза в дії / Л. Буркова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С. 39-40.

4. Попова О. В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх закладах України в ХХ столітті: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки / О. В. Попова; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2001. – 48 с.

5. Штыкова Л. А. Организация инновационной деятельности в общеобразовательном учреждении: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – общая педагогика, история педагогики и образования / Л. А. Штыкова; Глазов. гос. пед. ун-т. им. В. Г. Короленко. – Глазов, 2001. – 19 с.

6. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки / А. І. Каташов. – Луганськ, 2001. – 20 с.

7. Рожков М. И. Организация воспитательного процесса в школе: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / М. И. Рожков, Л. В. Байбородова. – М.: Владос, 2000. – 256 с.

REFERENCES

1. Kurliand, Z. N. (1995). *Profesiyna ustalenist vchitelya - osnova yogo pedagogichnoi maisternosti [Professional teacher sustainability as the basis of his pedagogical skills]*. Odessa [in Ukrainian].

2. Slastenin, V. A. (2002). *Pedagogika: [Pedagogy]*. Moscow: Akademiya [in Russian].

3. Burkova, L. (2000). *Diahnostichna expertiza v dii [Diagnostic expertise in action]*. *Dyректор shkoly, litseiu,*

8. Кульневич С. В. Теоретические основы содержания самоорганизуемой воспитательной деятельности: автореф. дисс. ... докт. пед. наук: 13.00.01. – общая педагогика, история педагогики и образования / С. В. Кульневич; Ростов. гос. пед. ун-т. – Ростов-на-Дону, 1997. – 38 с.

9. Післядипломна педагогічна освіта: Виховний процес у навчальному закладі: організаційно-методичні аспекти: Навч. посіб. для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації / укл. О. В. Касьянова. – Луганськ: СПД Резніков В. С., 2013. – 100 с.

10. Таланчук Н. М. Системно-социальная концепция школьного воспитания / Н. М. Таланчук. – Казань, 1991. – 215 с.

11. Пидкасистый П. И. Педагогіка: учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / П. И. Пидкасистый, В. А. Мижериков, Т. А. Юзефович / под ред. П. И. Пидкасистого. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Академия, 2014. – 624 с.

12. Бим-Бад Б. М. Педагогический энциклопедический словарь. / Б. М. Бим-Бад. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2008. – 528 с.

13. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.

14. Радионова Н. Ф. Педагогические основы взаимодействия педагогов и старших школьников в учебно-воспитательном процессе: автореф. дисс. ... докт. пед. наук: 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / Н. Ф. Радионова. – Ленинград, 1991. – 470 с.

himnasii – Principal of school, college, gymnasium, 1, 39-40 [in Ukrainian].

4. Popova, O. V. (2001). *Rozvytok innovatsiinykh protsesiv u serednikh zahalnoosvitnikh zakladakh Ukrainy v XX stolitti [The development of innovative processes at secondary schools of Ukraine in the twentieth century] Extended abstract of Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

5. Shtykova, L. A. (2001). Organizatsiya innovatsionnoy deyatel'nosti v obsheobrazovatel'nom uchrezhdeniie [Organization of innovative activity in educational institutions]. *Candidate's thesis*. Glasgow [in Russian].

6. Katashov, A. I. (2001). Pedagogichni osnovy rozvytku innovatsiinoho osvithnoho seredovyscha suchasnogo litseiu [Pedagogical bases of the development of innovative educational environment of modern college]. *Candidate's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].

7. Rozhkov, M. I. (2000). *Organizatsiya vospitatel'no-go protsessa v shkole [The organization of educational process at school]*. Moscow: VLADOS [in Russian].

8. Kulnevich, S. V. (1997). Teoreticheskie osnovy sodержaniya samoorganizirovannoy vospitatel'noy deyal'nosti [Theoretical basis of the content of self-organized educational activity]. *Doctor's thesis*. Rostov-na-Donu [in Russian].

9. Kasyanova, O. V. (2013). *Pisliadiplomna pedahohichna osvita: Vykhovnyi protses u navchalnomu zakladi: organizatsiino-metodichni aspekty: [Postgraduate*

Education: educational process at school: organizational and methodological aspects:]. Luhansk: SPD Reznikov V.S. [in Ukrainian].

10. Talanchuk, N. M. (1991). *Systemno-sotsialna kontseptsiya shkol'nogo vospitaniya [The system-social concept of school education]*. Kazan [in Russian].

11. Pidkasytiy, P. I. (2014). *Pedagogika [Pedagogy]*. Moscow: Akademiya [in Russian].

12. Bim-Bad, B. M. (2008). *Pedagogicheskiy entsiklopedicheskiy slovar [Pedagogical Encyclopedic Dictionary]*. Moscow: Bolshaya Rossiyskaya entsyklopediya [in Russian].

13. Skrypchenko, A. V. (2001). *Vikova ta pedahohichna psykholohiia [Developmental and Educational Psychology]*. Kyiv: Prosvita [in Ukrainian].

14. Radyonova, N. F. (1991). Pedagogicheskie osnovy vzaimodeystviya pedagogov i starshikh shkol'nikov v uchebno-vospitatel'nom protsesse [Pedagogical bases of interaction of teachers and high school students in the educational process]. *Doctor's thesis*. Leningrad [in Russian].

Виктория Викторовна Ягодникова,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры психологии и общенаучных дисциплин, директор одесского института «Межрегиональная академия управления персоналом», ул. Черноморского казачества, 19, г. Одесса, Украина

КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ СФОРМИРОВАННОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье проанализированы критерии оценки инноваций в педагогике, образовательные инновации, эффективности организации инновационной деятельности, инновационной образовательной среды. Установлено, что такие критерии имеют специфический характер, определение их зависит от аспектов инновационной деятельности. Анализ критериев эффективности воспитательного процесса свидетельствует об их разнообразии, что обусловлено конкретными целями и заданиями воспитательного процесса. Определены критерии и показатели сформированности инновационной направленности воспитательного процесса общеобразовательной школы. Обеспечивающий критерий проявляется в материально-техническом оснащении школы, эстетичности оформления помещений, обеспеченности информацией об инновациях в воспитательном процессе и кадровом обеспечении. Процессуальный критерий проявляется в определенных действиях субъектов воспитательного процесса по созданию, овладению, внедрению и распространению инноваций в воспитании. Личностный критерий характеризует достигнутые изменения в развитии учащихся и педагогов, он включает в себя две подгруппы критериев. Первая подгруппа – развитие личности ребенка, показателями которого являются ценностно-мотивационный (ценностные ориентации, мотивы), когнитивный (знания моральных норм и правил поведения, высказывания моральных суждений), деятельно-поведенческий (поступки, действия, активная жизненная позиция, умения устанавливать контакты, сотрудничать, творчески решать задачи), рефлексивный (способность к самоанализу, самовоспитание). Вторая подгруппа личностного критерия – сформированность инновационно-воспитательной компетентности педагогов, компоненты которой выступают в виде таких показателей: мотивационно-ориентированный (наличие мотивации к успеху, осознанность необходимости инновационной воспитательной деятельности и стремление ее осуществлять, позитивное восприятие инноваций в воспитательном процессе), информационно-когнитивный (знания об инновациях, наличие интереса к изучению использования инноваций в воспитательном процессе, убежденность в необходимости саморазвития и самоусовершенствования собственных знаний для осуществления инновационной воспитательной деятельности), коммуникативно-перцептивный (эффективная педагогическая коммуникация, способность к субъект-субъектному взаимодействию, использование нетрадиционных способов взаимодействия), креативно-операционный (способность организовывать воспитательную деятельность на творческой основе, умения и опыт перекомбинировать и усовершенствовать элементы, приемы и методы воспитательной деятельности, создавать и использовать новые модели, технологи, формы и методы воспитания), рефлексивно-креативный (способность к рефлексии и саморегуляции, способность к самоанализу воспитательной деятельности, стремление к творческому саморазвитию, самоусовершенствованию, самореализации).

Ключевые слова: критерии, показатели, инновационный процесс, воспитательный процесс, инновационная направленность воспитательного процесса.

Viktoriia Yahodnikova,
PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor,
Department of Psychology and General Subjects,
Director of the Odesa Institute "Interregional Academy of Personnel Management",
19, Chornomorskoho Kozatstva Str., Odesa, Ukraine

**CRITERIA AND INDICES OF INNOVATIVE ORIENTATION
MATURITY OF EDUCATIONAL PROCESS AT COMPREHENSIVE SCHOOL**

The article deals with the criteria for evaluating innovations in pedagogy, educational innovations, efficiency of organizing innovation and innovative learning environment. It has been revealed that these criteria have a specific character, which depends on the determination of the aspects of innovative activity. The analysis of the criteria of the educational process efficiency speaks for the great variety of them, which is caused by the specific aims and tasks of the educational process. The criteria and indices of the maturity level of innovation orientation of the educational process have been determined. The criterion of provision manifests itself in the material and technical support, the aesthetic designing of classrooms, information awareness about innovations in the educational process, and personnel maintenance. The procedural criterion manifests itself in certain actions of subjects of the educational process oriented at creating, mastering, implementing and spreading innovations in education. Personal criterion characterizes the positive changes achieved in students' and teachers' personal development. Therefore, this criterion includes two subgroups of criteria. The first subgroup is the development of child's personality, the factors of which are value-motivational (value orientations, motives), cognitive index (awareness of moral norms and rules of conduct and statements of moral judgment), activity and behavioural index (actions, activities, proactive approach to life, ability to establish contacts, cooperate, the ability to solve problems in a creative way), reflexive index (self-awareness, self-education). The second subgroup of personal criterion is maturity of innovation and educational competence of teachers, the components of which manifest themselves in the following markers: motivation-oriented one (the motivation to succeed, awareness of the need for innovative educational activities, positive perception of innovations in the educational process), information and cognitive one (knowledge about innovation, interest of studying innovations use in the educational process, belief in the need of self-development and improvement of one's knowledge for the implementation of innovative educational activities), communicative and perceptive one (efficient pedagogical communication, the ability to subject-subject interaction, using non-traditional ways of interaction), creative and operational one (the ability to organize educational activities on the basis of creativity; skills and experience of improving and recombining elements, tools and methods of educational activities, creating and using new models, technologies, forms and methods of teaching), reflexive and creative one (the capacity for reflection and self-control, self-awareness and educational activity, the ability of creative self-development, self-improvement, self-realization).

Keywords: criteria, indices, innovative process, educational process, innovative orientation of the educational process.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Т. Р. Гуменникова

Подано до редакції 10.06.2015